

רשימות חוברת כא

בס"ד.

פתח דבר

הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — שתי רשימות:

(א) בשייכות לפרשת השבוע — רשימה בענין "י"ג שנה למצוות", שנלמד ממ"ש בפרשתנו (לד, כה) "ויהי ביום השלישי גו' ויקחו גו' שמעון ולוי גו' איש גו'", שלוי נקרא "איש" להיותו באותו פרק בן י"ג שנה — ביאור פרטי החשבון די"ג שנה מיום ליום.

(ב) בשייכות לי"ד כסלו, יום החתונה של רבינו — רשימה בענין "דירת הבנים והבנות אחרי החתונה".

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכתי"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכך ציוני מראי מקומות הבאים ב"שנה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים"

יום הבהיר י"ד כסלו, ה'תשנ"ו
ברוקלין, נ.י.

יג' שנה למצות.

ונלמד מבראשית (לד' כה') ויהי ביום הג' וגו' איש חרבו וגו' ולוי באותו פרק בן יג"ש הי' וקרי לוי אישא (אבות פ"ה מכ"א) בפ"י הרע"ב. ועיי"ש בתוי"ט שהשיג על פירש"י (ברא' לד' לד') שפ"י ו"ח בבית אל, שהי' אחרי מעשה שכס. ותימא שכן הוא במגלה (יז-) להדיא. מקשה כן בתוס' רעק"א. ובתוי"ט שם שאין החשבון מכוון, ונדחק בתירוץו.

— בפ"י המיוחס לרש"י נזיר (כט:) ד"ה ור"י "איש הוי מבן יג"ש ולא בפחות וכו' וגמירי שמעון ולוי בההיא שעתא בני יג"ש היו והרוצה לחשוב יצא ויחשוב".

ואפ"ל שהוא מדויק, ומיוס ליום. והוא: אחרי שנשא יעקב את לאה ובא אלי' — שמביאה א' נולד ראובן, וכמוש"א יעקב ראשית אוני (ברא' מט' ג'), שהוא הי' טפה ראשונה שלו (פירש"י עה"ת)², חכה ז' ימי המשתה, ואח"כ עבד שבעה שנים ברחל ושש שנים בצאן. ואח"כ נס מלבן ז' ימים, ויום אחד שלן על מעבר יבק. בסוכות יח' חדש. לשכם בא ע"ש, ולכן חנה מחוץ לעיר, וא"כ ע"כ הי' שם גם בש"ק, ורק ביום א' יצאה דינה, ועוד ב"י, שביום הג' בהיותם כואבים לקחו איש חרבו, ואז נעשה לוי בר מצוה. וכדאיתא כ"ז בבראשית כט' לד'. מגלה יז. וב"ר פע"ט (הא דל"ח ימים אלו היתרים על כב"ש וכ"ש בפסוק (לא' מא') ומגלה, משום שאינו עולה אף לחדש. ופשוט).

(א) לעיין תוי"ט רפ"ב דזבים.

(ב) ואף שאין האשה מתעברת מביאה א'. בב"ר פמ"ה משמע קצת שהוא פלוגתא אם מתעברת מביאה א', אבל ביבמות (לד' וע"ב) מקשה הש"ס בפשיטות והא אין אשה מתעברת וכו'. כן משני אַתמר תמר באצבע מיעכה דאר"י וכו', וגם כאן כן בתוד"ה שלא (יבמות עו').

באור הא דאין אשה מתעברת מביאה א' ע"ד הסוד בלקו"ת ר"פ וירא. ושנוי הא דיעקב ושל בית רבי — בע"ח שט"ז ספ"ה.

בנוב"י מה"ק אה"ע כ"ב שאינו אלא ע"פ רוב, והש"ס הנ"ל מתרץ שלא נדחוק לומר שהיו מן המיעוט. לעיין ר"ן קדושין י'. ובהערות וחי' להר"ז מזיטאמיר (נכד הצ"צ) דחה דעת הנוב"י משו"ת הרי"ף סל"ח.

וא"כ הי' בס"ה אחרי הנשואין דלאה: יג"ש יח' חדש ועשרים (או כ"א) יום. ולאה ילדה לז' (פדר"א. הובא ביל"ש), ואיתא בר"ה (יא·) יולדת לז' יולדת למקוטעין — ו"ח וב' ימים (עיי' בתוד"ה אלא, שם). וא"כ נולד לוי יח' חדש' וכ' יום אחרי הנשואין (ג' עבורין, ושבועיים טומאת לידה של ראובן ושמעון). ואתי החשבון מדויק מיום ליום שדוקא ביום הג' נעשה לוי בן יג"ש.

— לכאורה אפשר להביא רא'י שע"כ ילדו האמהות לז' מקוטעים מהא דנולדו ליעקב במשך ז"ש י"א בנים ובת, ומפשט הכתוב משמע שהיו זא"ז. וכן מוכח גם מסדר כתיבתן על האיפוד דקרי לזה בקרא כתולדותם שפירושו כסדר שנולדו — יעוי' ספורנו ברא' ל' ח' — ואי ילדו לז' שלמים, איך שמרו טומאת לידה (למד"א שגם בחו"ל קיימו האבות כל התורה), וע"כ שהוא לז' מקוטעין. אלא שזה אינו, שהרי אפ"ל שרק לידתם הי' בזא"ז ולא זמן עבורן, וא"כ אפשר לומר שילדו לז' שלמין. ובתרגום יב"ע מוכח שעכ"פ עיבור דינה ויוסף הי' בבת אחת (ברא' ל' כא) ד.

ועיי' יל"ש שמות ע"פ וימת יוסף וגו' שכתב: ראובן נולד ביד' כסלו וכו' שמעון נולד בכח' בטבת וכו'.

ומצוה ליישב שלפי חשבון היל"ש — וע"פ פי' כל המפרשים שסדר תולדותם הי' ראובן שמעון ל"ד נגאיז"י — נולד יוסף לכה"פ כעבור טו' שנה וג"ח לבוא יעקב אל לבן. שוב מצאתי בסה"ד שמקשה זה.

ועכהנ"ל יש להעיר מתוד"ה בידוע (סנה' סט·) שבדורות הראשונים כשהיו מולידים בני ח' הי' גם זמן גדלות מקודם הרבה, וא"כ בטלה הרא'י מבני יעקב. וכן מ"ש בשו"ת הרא"ש ר"כ ט"ז שבן יג"ש למצות הוא בכלל שעורין הלמ"מ.

(ג) בהגר"א על המשנ' חשיב ג"כ רק יח' חדש לג' עבורין, כ"א ו"ח.
 (ד) בסד"ע (פרק שני) שנולדו השבטים לז"ח. ובראב"ע בראשית (ל' כג') ושמות (ב' ב') פי' ג"כ שנול' לט' והרתה רחל קודם שנולד וכו'. לכמה נולדו השבטים: פדר"א פל"ו ובפי' הגרד"ל. לקח טוב בראשית. מ' תדשא. חזקוני ואהל יוסף (על הא"ע) ויצא. בחיי שמות. ור"א עפשטיין "מקדמוניות היהודים".

להעיר מויגדלו הנערים (תולדות כה' כז') ופירש"י משנעשו בני יג' וכו'. ומ"ש אח"כ בפירש"י שאז מת אברהם, אף שאז היו בני טו', וכל המפרשים הקשו בזה, אפ"ל שגדלות תליא בהבאת ב' שערות דוקא (), והם הביאו רק בהיותם בני טו', משא"כ אדם מתחיל לדקדק מיג"ש כיון שמן הסתם הביא ב"ש אמרינן (), וא"ש פירש"י בפ' הא' וגם שאח"ז דלא סתרי אהדי.

יג' שנה למצות.

א. "בן שלש עשרה למצוות", ונלמד ממ"ש בפסוק (בראשית לד' כה') "ויהי ביום השלישי וגו' איש חרבו וגו'", "ולוי באותו פרק בן י"ג שנה הי', וקרי לוי איש"א — אבות פ"ה מכ"א ובפי' הרע"ב. ועיי"ש בתוי"ט, שלאחרי שמבאר החשבון שבצאת יעקב מבית לבן הי' לוי בן י"א שנה, ועוד ב' שנים (ו' חדשים שעשה בדרך וי"ח חדשים שעשה בסוכות) עד מעשה שכם, כפי שמביא מפרש"י — השיג על פירש"י בחומש שלא דייק בפי' הפסוק "ויתאבל על בנו ימים רבים" (בראשית לז' לד'), שפירש "כ"ב שנה, כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם, כ' שנה שהי' בבית לבן וב' שנה בדרך .. שנה וחצי בסוכות וששה חדשים בבית אל" — שהרי בית אל הי' אחרי מעשה שכם³, וא"כ, יחסרו ששה חדשים מי"ג שנה של לוי במעשה שכם, ועכצ"ל שקודם בואו לסוכות שהה בדרך ששה חדשים, ועפ"ז הי' לוי בן י"ג שנה במעשה שכם.

ותימא שהשיג בזה על פירש"י, שהרי כן הוא במגילה (יז.) להדיא: "יצא מארם נהרים ובא לו לסוכות ועשה שם שמונה עשר חודש .. ובבית אל עשה ששה חדשים". — שוב ראיתי שמקשה כן בתוס' ר' עקיבא איגר לאבות שם⁴.

(א) לעיין תוי"ט רפ"ב דזבים¹.

- (1) בסוף פי' התוי"ט כאן מצייין (בחצאי ריבוע): ועיין רפ"ב דזבים. — ובתוי"ט שם, בפי' דברי הרע"ב "הכל מטמאין בזיבה, הכל לאתווי תינוק בן יומו מרבוי דאיש" — "דהוי כעין מיעוט אחר מיעוט שהוא לרבות .. דהא איש משמעו בן י"ג שנה, כדתנן בפ"ה דאבות".
- (2) כנראה כוונתו לפירש"י אבות כאן: "ואז הי' לוי בן שלש עשרה שנה כשתחשוב ב' שנים שעשה יעקב בבית אל", היינו, ב' שנים שהתעכב בדרך עד בואו לבית אל, ועל זה מפרש התוי"ט שהם ו' חדשים שעשה בדרך וח"י חדשים שעשה בסוכות.
- וראה גם מדרש לקח טוב עה"פ: "לוי נולד בשנה שלישית (שנתן לבן לאה ליעקב) .. נשארן מן י"ד שנים (שעבד יעקב אצל לבן) ה' שנים עם שנת לידת לוי, הרי לך ה' שנים ללוי (בסוף י"ד שנה) .. וב' שנים שהי' מקריב זבחים בבית אל .. הרי י"ג ללוי".
- (3) שהרי לאחרי מעשה שכם נאמר (וישלח לה, א-ג ובפרש"י) "קום עלה בית אל", (לפי שאחרת בדרך נענשת ובא לך זאת מבתך), "ויאמר יעקב גו' הסירו את אלהי הנכר (שיש בידכם משלל שכם) .. ונקומה ונעלה בית אל".
- (4) ושם — על מ"ש התוי"ט שרש"י לא דייק בפי' החומש: "זה תמוה דהא להדיא איתא

אבל, עפ"ז צריך להבין: איך יתיישב החשבון שבמעשה שכס — שהי' לפני הששה חדשים שעשה בבית אל — הי' לוי בן י"ג שנה? וגם: בנוגע לפרטי החשבון עד לידת לוי — כתב בתוי"ט שם: "כשתחשוב י"ג שנה שעשה יעקב עם לבן אחר שנשא את לאה וילדה לו אחר ב' שנים בקירוב שעלו בהריון לשלשת האחים ראובן שמעון ולוי לחשבון שבעה חדשים לכל אחד, נמצא לוי בן י"א שנה כשיצאו משם, הוסיף עליהם ו' חדשים שעשה בדרך וי"ח חדשים שעשה בסוכות וכו'". ומדבריו עולה שאין החשבון מכוון ("ב' שנים בקירוב .. לשלשת האחים .. שבעה חדשים לכל אחד", ולא בדיוק), ונדחק בתירוץו.

— בפירוש המיוחס לרש"י נזיר (כט:): ד"ה ור"י: "איש הוי מבן י"ג שנה ולא בפחות וכו' וגמירי שמעון ולוי בההיא שעתא בני י"ג שנה היו, והרוצה לחשוב יצא ויחשוב".

ב. ואפ"ל שהחשבון הוא מדויק, ומיום ליום, והוא:

אחרי שנשא יעקב את לאה ובא אלי',

— שמיד מתחיל חשבון העיבור, כיון שמביאה ראשונה נולד ראובן, וכמו שאמר יעקב על ראובן "ראשית אוני" (בראשית מט' ג'), שהוא הי' טפה ראשונה שלו (פירש"י על התורה) —

(ב) ואף שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה [בכ"ר פמ"ה משמע קצת שהוא פלוגתא אם מתעברת מביאה ראשונה⁷, אבל ביבמות (לד' וע"ב) מקשה הש"ס בפשיטות "והא אין אשה מתעברת וכו'"] — הרי,

ספ"ק דמגלה יצא מארם נהרים ועשה שם י"ח חודש וכו' ובבית אל עשה ו' חדש, וא"כ אדרבה, פרש"י דהכא (באבות) תמוה שהוא נגד הסוגיא הנ"ל.

5) ראה גם רבינו בחיי (וישלה שם): "לאה ילדה לראובן בז' חדשים ואחריו נולד שמעון לז' חדשים, נמצא כשפירש יעקב מלבן לסוף עשרים שנה הי' שמעון בן י"ב שנה פחות ב' חדשים, נתעכב יעקב בסכות י"ח חדשים ובא לשכס, נמצא שמעון בן י"ג שנה וארבעה חדשים, ולוי בן שתיים עשרה שנה וט' חדשים, וקראן הכתוב איש" (וכ"ה בפי' מהרז"ו לבר"ר פ"פ, יו"ד). ובזית רענן ליל"ש וישלח רמז קלה: "כשנסע יעקב מבית לבן הי' בן י"א שנים, שהרי הי' י"ג שנים בבית לבן אחר נישואי לאה, ושנה ומחצה הי' בסוכות כדאיתא סוף מגילה, א"כ הי' בן י"ב ומחצה, וא"כ קשה למה קרי לי' איש, הלא לא היו לו י"ג שלמים. ואפשר דה"ל מופלא הסמוך לאיש".

6) ועד"ז במחזור ויטרי לאבות כאן: "שנה ומחצה או שתי שנים לג' עיבורים של ראובן שמעון ולוי שנולדו לשבעה חדשים, ויולדת לשבעה יולדת למקוטעין".

7) ושם (פיסקא ד'): "ויבוא אל הגר ותהר, רבי לוי בר חייא אמר מביאה ראשונה נתעברה. אמר רבי אלעזר לעולם אין האשה מתעברת מביאה ראשונה".

חכה ז' ימי המשתה, ואח"כ עבד שבעה שנים ברחל, ושש

כן משני (שם) אָתמר (על הקושיא "והא תמר בביאה ראשונה איעברא") ש"תמר באצבע מיעכה (קודם ביאה ופתחה פתוח והווי ל"י כב' ביאות⁸) דאמר רבי יצחק כל מועכות של בית רבי (המשירות בתוליהן באצבעותיהן⁸) תמר שמן וכו' ע"ש תמר שמיעכה באצבע", וגם כאן משני כן בתוד"ה שלא (יבמות עו.), בנוגע למ"ש ביעקב "ראשית אוני", ש"נתעברה (לאה) מביאה ראשונה שמיעכה באצבע, כדאמרין בתמר⁹.

באור הא דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה ע"ד הסוד — בלקו"ת להאריז"ל ר"פ וירא¹⁰. ושינוי הא דיעקב ושל בית רבי — בע"ח שט"ז ספ"ה¹¹.

בנודע ביהודה מהדו"ק אה"ע סכ"ב כתב¹², שזה שאין אשה מתעברת מביאה ראשונה אינו אלא ע"פ רוב, והש"ס הנ"ל (ביבמות) מתרץ שמיעכה באצבע, כדי שלא נדחוק לומר שאלה שנתעברו מביאה ראשונה היו מן

(8) פרש"י שם.

(9) ראה בארוכה בהשמטות ומילואים לתורה שלמה ויחי מט, ג.

(10) ושם: "והענין כי האשה אינה יולדת עד שתהא שלמה, כי טרפה אינה יולדת, אמנם כל שלמותה אינה אלא עד שיש בה שם ב"ן .. שהיא נפשה של הנקבה (כמ"ש לפנ"ז), ואז יש בה כח להוליד, ואמנם זה הנפש אינו נותן לה עד זווגא קדמאה דבעלה עמה, ואז יהיב לה נפש, ועי"ז נשאר בחי' נפש דבעלה ביסוד שלה ("שדי רוחא בגוה"), והוא המעלה אח"כ בכל שאר זיווגים את המ"נ, לכן אין האשה מתעברת מביאה ראשונה, כי מביאה ראשונה עושה אותה כדי שתהי' כלי ראוי לקבל טפה הזרעית, ואחר שקבלה הכלי ההוא משם ואילך תתעבר כו".

(11) ושם: "כבר בארנו שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה, רק צריך להכניס בה תחלה חד רוחא. ואמנם יש בזה פקפוק מענין יעקב שאמר כחי וראשית אוני, שנראה שנתעברה לאה מביאה א', וכמו שארז"ל ביבמות דל"ד ב', שכל מעכות של בית רבי תמר שמן ע"ש שמעכו באצבע, ולא הוצרכו אלא ביאה ראשונה. והענין הוא, כי .. א"א הוא זכר בלי נוק', לא הוצרך לזה לעשות כלי, ומכח זה נמשך אל יעקב, ולכל מעכות של בית רבי".

(12) וז"ל: "נלע"ד שכוננת חז"ל שע"פ רוב אינה מתעברת מביאה ראשונה, ולכך הקשו ביבמות דף ל"ד למה צריך להפרישה (בשנים שקידשו שתי נשים ובשעת כניסתן לחופה החליפו כו' שמפרישין אותן שלשה חדשים שמא מעוברות הן), והא אין אשה מתעברת וניזיל בתר רובא. וכן הקשה מתמר היאך הפקירה עצמה ליהודה ומהיכא תיתי דהיא ממיעוט ותתעבר מביאה ראשונה. ובזה יתורץ קושיית מהרש"א דלמה לא הקשה מלאה שג"כ נתעברה מביאה ראשונה, ואף שהתוס' .. כתבו בלשונם לאה מיעכה באצבע, מ"מ המקשה דלא אסיק אדעת' ממיעוץ באצבע, למה הקשה מתמר ולא הקשה מלאה שקדמה לתמר, אבל לפמ"ש לעיל לק"מ, דלאה מעשה שהי' כך הי' שהיתה ממיעוטא שנתעברה מביאה ראשונה, והתוס' שכתבו דמיעכה באצבע היינו למסקנא אין אנו צריכין לדחוק שהיתה ממיעוטא" (וראה גם שו"ת שיבת ציון סע"ג).

שנים בצאן, ואח"כ נס מלבן ז' ימים, ויום אחד שלן על מעבר יבק, בסוכות ישב יח' חדש, לשכם בא ערב שבת, ולכן חנה מחוץ לעיר, וא"כ על-כרחך הי' שם גם ביום הש"ק, ורק ביום א' יצאה דינה, ועוד ב' ימים, ש"ביום השלישי בהיותם כואבים" לקחו שמעון ולוי איש חרבו, ואז נעשה לוי בר מצוה. וכדאיתא כל זה בבראשית כט"לד', מגלה יז, וב"ר פע"טט¹⁶.

המיעוט. לעיין ר"ן קדושין י"ג¹³. ובהערות וחידושים להר"ז מזיטאמיר (נכד הצ"צ)¹⁴ דחה דעת הנודע ביהודה — משו"ת הרי"ף סל"ח¹⁵.

(13) ושם (י"ד, א), בנוגע ליבום ככה"ג כיון שעשה דוחה ל"ת — ש"כולה ביאה ראשונה (לא רק תחלת ביאה, אלא גם סוף ביאה) ביאה דמצוה היא ושרייא, דעיקר מצות יבום להקים זרע הוא, ובעי ביאה ראוי' להקמת זרע. ואע"ג דעל הרוב אין האשה מתעברת בביאה ראשונה, זמנין דמתעברת כדאיתא התם (יבמות דף לד').

ואולי כוונת רבינו במ"ש "לעיין" — האם הכוונה במ"ש "זמנין דמתעברת כדאיתא התם" היא (לא להתירוין) (שם, ב) דמיעכה באצבע, אלא) שגם קושיית הגמרא היא שניזיל בתר רובא (כפירוש הנוב").

(14) הכוונה להרה"ג ר' שניאור זלמן מרדכי (בן הרה"ק ר' יוסף יצחק מאוורוטש, בנו (החמישי) של הצ"צ), רב בזיטאמיר. — "הערות וחידושים" שלו שמזכיר רבינו כאן*, לא מצאנו לע"ע**.

(15) ושם: במענה על השאלה "אם הודית האנוסה והמפותרה שהיא מעוברת מהאי אונס, יהי' הולד אסור בקרובותיו וראוי ליורשו או לא" — ש"שאלה זו אינה צריכה באונס ומפתה משום שאמרו אין אשה מתעברת מביאה ראשונה".

ולכאורה הכוונה שממ"ש "שאלה זו אינה צריכה", מוכח, שלעולם אין אשה מתעברת מביאה ראשונה, כי, אם הוא רק ע"פ רוב (כהנודע ביהודה), לא הול"ל שאין שום שאלה בלבר, אלא, שהדין הוא שאין חוששין שלא ישא מקרובותיו (כמו ב"מי שאינה אנוסה ומפותרה אם אמרה שהוא מפלוני .. יש על הבן, אם הודיעתו אמו שהוא אביו, שלא ישא מקרובותיו", כמ"ש בהמשך התשובה), כיון שאזלינן בתר רובא.

(16) בפ' ויצא: "ויקה את לאה בתו ויבא אותה אליו ויבוא אלי", "וימלא שבוע זאת (שבעת ימי המשתה — פרש"י) ויתן לו את רחל גו' ויעבוד עמו עוד שבע שנים אחרות" (כט, כג-ל), "עבדתין ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך" (לא, מא), "ויברח גו' ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח יעקב גו' וירדוף אחריו דרך שבעת ימים" (שם, כא-כג), ובפ' וישלח: "וילן שם בלילה ההוא גו' ויעבור את מעבר יבק" (לב, יד-כג), "ויעקב נסע סוכתה וגו'" (לג, יז), "ויבוא יעקב .. עיר שכם" (שם, יח), "ותצא דינה וגו' ויהי ביום השלישי גו' ויקחו גו' שמעון ולוי גו' איש חרבו גו'".

ובמגילה שם: "בא לו לסוכות ועשה שם שמונה עשר חודש, שנאמר ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות" ("ויבן לו בית לימות החורף עשה סוכות ב' פעמים שני

(* וכן המוזכר במק"א ברשימות (ב"הערות ל"ט צ"צ", על משניות): "במ"מ — נכדו מזיטומיר — לברה"נ ציין כו".

(** איזה שו"ת שלו — נדפסו ב"התמים" ח"ו ע' ל"מ.

(והא דלא חשיב ימים אלו היתרים על כ"ב שנה וכ' שנה, הן בפסוק, (לא' מא'), שחשיב רק "זה לי עשרים שנה בביתך" ולא חשיב ז' ימי המשתה היתרים, והן במגילה (שם), שחשיב רק כ"ב שנה ("בית לבן עשרין שנין . . אשתהי באורחא תרתין שנין"), ולא חשיב כל הימים היתרים, ז' ימים שנס מלבן, יום אחד דמעבר יבן וכו' — משום שאינו עולה אף לחודש. ופשוט).

וא"כ, הי' בסך־הכל אחרי הנשואין דלאה עד מעשה שכס: י"ג שנים, יח' חדש ועשרים¹⁷ (או כ"א¹⁸) יום.

ולאה ילדה לשבעה חדשים (כדאיתא בפדר"א¹⁹. הובא ביל"ש²⁰), ואיתא בר"ה (יא·) "יולדת לשבעה יולדת למקוטעין" — שהם ו' חדשים וב' ימים (עיין בתוד"ה אלא, שם²¹).

וא"כ, נולד לוי יח' חדשי וכ' יום אחרי הנשואין (ג' עבורין,

ג) בביאורי הגר"א על המשנה (אבות שם) חשיב ג"כ רק יח' חדש לג' עבורין, כל אחד ו' חדשים²².

ימות הקיץ, הרי י"ח — פרש"י. וכ"ה בפרש"י עה"פ: "שהה שם י"ח חודש, קיץ וחורף וקיץ, סוכות קיץ, בית חורף, סוכות קיץ".

ובב"ר שם (פיסקא ו): "ויחן את פני העיר, נכנס בערב שבת עם דמדומי חמה מבעוד יום וקבע תחומין כו".

17) ז' ימי המשתה, ז' ימים שנס מלבן, יום א' שלן על מעבר יבן, ועוד ה' ימים מערב שבת שבא לשכס עד יום השלישי — הם עשרים יום.

18) כנראה מסתפק רבינו אם להוסיף עוד יום א' בשביל הדרך ממעבר יבן לסוכות (או מסוכות לשכס), שלא נתפרש בכתוב. — ולהעיר, שלפי החשבון דכ"א יום, נעשה לוי ביום השלישי בן י"ג שנה ויום אחד.

19) פל"ו (נסמן לקמן בהערה ד).

20) ויצא רמז קכה (בסופו).

21) בר"ה שם: "בפסח נולד יצחק, מנלן דכתיב למועד אשוב אליך . . דקאי בחג וקאמר ל' בניסן. אכתי בששה ירחי מי קא ילדה, תנא אותה שנה מעוברת היתה. סוף סוף כי מדלי מר יומי טומאה (דקיי"ל שרה אמנו אותו היום פרסה נדה) בצרי להו, אמר מר זוטרא . . יולדת לשבעה יולדת למקוטעין". ובתוס' שם: "ולמאי דמסקינן דיולדת לשבעה יולדת למקוטעין, לא הוה צריך לשנויי שנה מעוברת היתה, דכי מדלית נמי ימי טומאה, טבלה נמי בליל חמישי לחג, ואפשר דילדה ביום אחרון של פסח" — שזוהו החשבון דו' חדשים וב' ימים.

22) ושם: "י"ג נקרא איש שנאמר ויקחו שמעון ולוי איש וגו', וי"ג שנה שהי' יעקב אצל לבן אחר הנישואין, צא ג' עבורין של כל א' מו' חדשים, נגד זה שהה ח"י חדשים בדרך, כמ"ש בספ"ק דמגילה". — אבל, לא חשיב ימי טומאת לידה, וגם לא חשיב כ' יום הנ"ל.

שכל א' מהם הוא ו' חדשים וב' ימים, הם י"ח חודש וו' יום, ועוד שבועיים טומאת לידה של ראובן ושמעון²³).

ועפ"ז אתי החשבון — שבמעשה שכם (שאירע י"ג שנים י"ח חודש וכ' יום אחרי נישואי לאה) הי' לוי בן י"ג שנה — מדוייק מיום ליום, שדוקא ביום השלישי נעשה לוי בן י"ג שנה²⁴.

ג. ולהעיר:

לכאורה אפשר להביא ראיי' שעל-כרחך ילדו האמהות לז' מקוטעים — מהא דנולדו ליעקב במשך ז' שנים י"א בנים ובת²⁵.

ובהקדמה — שמפשט הכתוב משמע שהיו זה אחר זה, היינו, שלעולם לא ילדו ד' האמהות באותו פרק זמן, אלא לאחר שילדה לאה ד' בנים ועמדה מלדת, נתנה רחל את בלהה ליעקב וילדה בלהה ב' בנים, ואח"כ נתנה לאה את זלפה ליעקב וילדה ב' בנים, ורק אח"כ ילדה לאה עוד ב' בנים ובת. וכן מוכח גם מסדר כתיבתן על האיפוד, דקרי לזה בקרא²⁶ "כתולדותם", שפירושו כסדר שנולדו, היינו שנולדו זה אחר זה. — ויעויין בזה ספורנו בראשית ל' ח'²⁷.

ואי ילדו לז' שלמים, הרי החשבון דכל י"ב הלידות (י"א בנים ובת), ז' חדשים לכל לידה (ללא הפסק זמן בינתיים), עולה פ"ד חדשים שהם ז' שנים, ואיך שמרו טומאת לידה (למאן דאמר שגם

(23) שבוע לכל אחד, כמ"ש (ר"פ תזריע) "אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים". וראה גם חזקוני המובא לקמן בפנים (נעתק בהערה 36).

(24) להעיר, שבמדרש שכל טוב (וישלח שם) מדייק בחשבון הימים, אבל נדחק בחשבון להוסיף ההפרש שבין שנת החמה לשנת הלבנה, ומסיק שהחשבון די"ג שנה הוא י"ג שנות הלבנה פשוטות, עיי"ש.

(25) פדר"א ויל"ש שם. ובפי' הרד"ל שם, שהחשבון "מוכח ממ"ש (ויצא ל, כה ואילך) ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' שלחני וגו' נקבה שדרך וגו', ועברו אז אח"כ שש שנים בצאנו, והתחילה לאה להוליד אחר ז' שני עבודה הראשונה, ובשבע שנים השניים עד שהתחיל לעבוד בצאנו נולדו כולם".

(26) תצוה כח, יו"ד. ובפרש"י: "כסדר שנולדו, ראובן שמעון לוי יהודה דן ונפתלי על האחת, ועל השני' גד ואשר ישכר וזבולון יוסף ובנימין". — פרטי הדעות בזה ראה תורה שלמה במילואים לפ' תצוה ס"י.

(27) ושם: "הכניסה לאה את זלפה ליעקב בהכרח קודם שילד נפתלי, כי בז' שנים נולדו ח' שבטים, ו' בני לאה וב' בני זלפה, וכשנחשוב ט' חדשים לכל עבור הם ע"ב חדשים שהם ו' שנים מלבד ט' חדשים עבור דן .. ומכל זה יתחייב שמסרה לאה את זלפה ליעקב קודם לידת נפתלי, כי באופן אחר לא יספיק זמן הז' שנים לעבורי כולם, אם לא נאמר שנולדו כולם לז' חדשים, ושתיכף שילדו נתעברו, ולא שמרו טומאת לידה".

בחוף־לארץ קיימו האבות כל התורה²⁸) — ועל־כרחך צ"ל שהוא לז' מקוטעין (לכל הפחות ו' חדשים וב' ימים), שאז עולה החשבון די"ב לידות (לכל הפחות ע"ב חדשים — שהם ו' שנים — וכ"ד ימים) בצירוף השבועות טומאת לידה שביניהם²⁹ — בתוך שבע שנים.

אלא שזה אינו ראי', שהרי אפ"ל שרק לידתם הי' בזה אחר זה, ולא זמן עיבורן, היינו, שאין הכרח לומר שרק לאחר שילדה אחת מהנשים נתעברה חברתה וילדה כעבור ז' חדשים, אלא יתכן שנתעברה כבר קודם שילדה חברתה וילדה לאחר' כעבור משך זמן קצר (פחות מז' חדשים), וא"כ אפשר לומר שילדו לז' שלמין.

ולהעיר, שבתרגום יונתן בן עוזיאל מוכח שעכ"פ עיבור דינה ויוסף הי' בבת אחת (בראשית ל' כא³⁰). וא"כ, יתכן שעוד שבטים מב' אמהות היו בעיבור באותו פרק זמן ורק לידתם היתה זה לאחר' זה'. ועיין ילקוט שמעוני שמות ע"פ "וימת יוסף וגו'" שכתב: ראובן נולד ביד' כסלו וכו' שמעון נולד בכח' בטבת וכו' (לוי נולד

(ד) הוספה לאחר זמן³¹:

בסדר עולם (פרק שני) איתא שנולדו השבטים לז' חדשים. ובראב"ע בראשית (ל' כג') ושמות (ב' ב')³² פי' ג"כ שנולדו לט' והרתה רחל קודם שנולד וכו'.

עוד מקומות שבהם נתבאר לכמה נולדו השבטים:

28) כדמשמע מפרש"י וישלח לב, ה: "עם לבן גרתי (בחול") .. ותרי"ג מצות שמרתי", ודלא כדעת הרמב"ן (תולדות כו, ה) ש"שמירתו אותה הי' בארץ בלבד" (ראה לקו"ש ח"ה ע' 142). וראה בארוכה פרשת דרכים בתחלתו.

29) ז' שבועות: ג' שבועות דלאה — בין ראובן שמעון לוי ויהודה, שבוע א' דבלהה — בין דן לנפתלי, שבוע א' דזלפה — בין גד לאשר, ועוד ב' שבועות דלאה — בין ישכר זבולון ודינה (ומ"ש באוהל יוסף שבהערה 36: "י"ב שבועות .. טומאת לידה" — צ"ע).

30) ושם: "ותקרא שמה דינה", "ארום אמרת דין הוא מן קדם ה' דיהון מני פלגות שבטיא ברם מן רחל אחתי יפקון תרין שבטיא היכמא דנפקו מן חדא מן אמהתא ושמיע מן קדם ה' צלותא דלאה ואיתחלפו עובריא במעיהון והוה יהיב יוסף במעהא דרחל ודינה במעהא דלאה". 31) כן נראה מהכתי"ק.

32) בבראשית (פ' ויצא) שם: "נולדו ליעקב י"ב בנים בז' שנים, וכאשר ספרים הקדמונים מצאום בני ששה חדשים וימים במספר. ויתכן שנתנה לאה שפחתה ליעקב קודם שנולד נפתלי, גם הרתה רחל קודם שנולד זבולון" (ובמילא אין הכרח לומר שילדו לששה חדשים וימים מספר). ובשמות שם: "רובי הנולדים הם סמוכים לתשעה חדשים .. ואין טענה מהשבטים, כי להיותם על הסדר איננה ראי' כי .. יתכן שרחל נתנה שפחתה ליעקב בלדת שמעון, גם נולד ישכר קודם אשר, ודינה בבטן אחת נולדה עם זבולון".

ביו' בניסן וכו' יהודה נולד בטו' בסיון וכו' דן בט' באלול וכו' נפתלי

פרדר"א פל"ו ובפי' הגרד"ל³³. לקח טוב בראשית³⁴. מדרש תדשא³⁵.
חזקוני ואהל יוסף (על האבן עזרא) ויצא³⁶. בחיי שמות³⁷. ור"א עפשטיין
בספרו "מקדמוניות היהודים"³⁸.

33) בפרדר"א: "מז' חדשים ילדה לאה את בני' ולשבע שנים נולדו ליעקב י"א שבטים ובת אחת". ובפי' הגרד"ל: "בסדר עולם רבה פ"ב תניא כל השבטים נולדו לז' שנים כאו"א לז' חדשים. וביאר הגר"א שם דס"ל שכולם נולדו זאח"ז, ר"ל שבעת לידת בלהה וזלפה עמדה לאה מלדת, וכאן דתני הלידה לז' חדשים בלאה, אפשר ס"ל דבני בלהה וזלפה נולדו לט', כי נולדו תוך משך ימי עבורי רחל ולאה (או אולי ילדו לאה ורחל לז' מקוטעין, וא"כ יש לכוין שבלהה וזלפה ילדו לט' מקוטעין, אף שנולדו זאח"ז, ויעלה משך לידתן בס"ה רק ז' שנים"), ומסיים, ש"דברי פר"א וסע"ר אלו חולקין על האגדה שהביא בילקוט שמות וכן רבינו בחיי שם הביאה בשם מדרש תדשא, ששם מפרש כל א' מהשבטים באיזה חודש נולד, ומשמע שנולד כ"א מהן בשנה אחרת לגמרי. ועיין בס' הישר".

34) ושם (ויצא כט, לב): "בסוף שבע שנים נתן לבן את לאה בתו ליעקב אבינו, ואחרי שבעת ימי המשתה נתן לו גם את רחל, ויוסף נולד בסוף שבע שנים השניים, נמצא י"א שבטים שנולדו בשבע שנים. כיצד, ילדה לאה את ראובן בשנה הראשונה אחר המשתה, ונתעברה בשמעון בשני, וכשנתעברה עוד בשמעון נתקנאה רחל באחותה ונתנה ליעקב את בלהה שפחתה, ונתעברה גם היא בשנה השני, ונולד שמעון ללאה ודן לבלהה בשנה השנית. ובשלישית ילדה לאה את לוי ובלהה את נפתלי. בשנה הרביעית ילדה לאה את יהודה ותעמוד מלדת, וילדה זלפה את גד, ונתעברה גם לאה עוד בשנה ההוא, וילדה את ישכר. בשנה הששית ילדה לאה את זבולון, וזלפה את אשר. בשביעית ילדה רחל את יוסף, ולאה ילדה את דינה. נמצא שנולדו י"א שבטים ודינה בשבע שנים".

35) "ראובן נולד ביום י"ד לחודש הט' (כסלו) .. שמעון נולד בכ"א לחודש הי' (טבת) וכו'" — כביל"ש המובא לקמן בפנים.

36) בחזקוני (ויצא ל, כה): "תנן התם בסדר עולם אחד עשר שבטים ודינה, כל אחד ואחד לשבעה חדשים, פי' לכל אחד ששה חדשים לעיבור ושבעה לטומאה, והכי קיי"ל יולדת לשבעה יולדת למקוטעין". ובאוהל יוסף על מ"ש הראב"ע שם שנולדו ל"ששה חדשים וימים במספר": "בסדר עולם ובפרדר"א כתוב שכל אחד ואחד לששה* חדשים נולד. וזה כי בעבור ז' שנים הם פ"ה חדשים (הגה"ה ר"ל כי השנה י"ב חדשים וכל חודש שלושים יום. י"ב פעמים לי' עולה ש"ס ימים. וימות החמה הם שס"ה ימים, נמצא היתרון מן שבעה שנים חודש שלם וחמשה ימים), ומשתחלק פ"ה ליי"ב חלקים יעלה לכל אחד ואחד ששה חדשים, עולה למספר ע"ב, ונחשב י"ב שבועות ליי"ב פעמים ימי טומאת לידה עולה ג' חדשים, נשארו יו"ד חדשים שלא הגיע לכלל י"ב כדי שיחלק ליי"ב, וע"כ צריך לחלק לימים. והנה אם נעשה חדשי הלבנה אחד מלא ואחד חסר יעלה רצ"ה ימים, ואם נעשה חדשי החמה יעלה בקרוב ש' ימים, וכשתחלקם יעלה לכל אחד כ"ה ימים, ורז"ל לא חששו".

37) ושם (א, ו): "ראובן נולד ב"ד בכסלו .. שמעון נולד בכ"א בטבת וכו'", ומסיים "מצאתי במדרש תדשא".

38) בהגהותיו למדרש תדשא, ש"זהו (סדר לידת השבטים שבמדרש תדשא הנ"ל) נגד הסדר

(* בסדר עולם ופרדר"א: לשבעה (כנ"ל), וכנראה שמפרש ש"שבעה" הוא בצירוף ימי טומאת לידה (כבחזקוני), כדמפרש ואזיל.

נולד בה' בתשרי וכו' גד ב'י מרחשון וכו' אשר בכ' שבט וכו' ישכר נולד ב'י באב וכו' זבולון בז' תשרי וכו').

ומצוה ליישב, שהרי לפי חשבון היל"ש — וע"פ פירוש כל המפרשים שסדר תולדותם הי' ראובן שמעון לוי יהודה דן נפתלי גד אשר ישכר זבולון יוסף — נולד יוסף לכלל-הפחות כעבור טו' שנה וג' חדשים לבוא יעקב אל לבן³⁹, ואיך יתאים זה עם המפורש בקרא שכאשר ילדה רחל את יוסף נשלמו י"ד השנים שעבד יעקב אצל לבן בשתי בנותיו. — שוב מצאתי בסדר הדורות⁴⁰ שמקשה ע"ד זה בנוגע לחשבון י"ג שנותיו של לוי במעשה שכם.

ד. ועל כל הנ"ל יש להעיר:

(א) מתוד"ה בידוע (סנהדרין ס"ט) שבדורות הראשונים כשהיו מולידים בני ח' הי' גם זמן גדלות מקודם הרבה, וא"כ, בטלה הראי' מבני יעקב שזמן גדלות דכל אדם הוא בן י"ג שנה, כיון שאצלם הי' זמן גדלות מקודם הרבה מכמו שהוא בדורות שלאח"ז⁴¹.

(ב) וכן ממ"ש בשו"ת הרא"ש ריש כלל ט"ז, שבן י"ג שנה למצות הוא בכלל שעורין הלכה למשה מסיני⁴².

ה. גם יש להעיר ממש"נ "ויגדלו הנערים" (תולדות כה' כז'),

עולם רבא שאמר בפ"ב: נמצא כל השבטים נולדו בז' שנים חוץ מבנימין כל אחד ואחד לז' חדשים".

(39) כי: לאחר שנשלמו שבע שנות עבודה, נשא יעקב את לאה, וא"כ, ראובן שנולד בכסלו, נולד בשנה התשיעית, ושמעון נולד בטבת של שנה העשירית, ולוי נולד בניסן של שנת הי"א, ויהודה נולד בסיון של שנת הי"ב. וילדה בלהה את דן באלול של אותה שנה, ואת נפתלי בתשרי של שנת הי"ד. וילדה זלפה את גד במרחשון של אותה שנה, ואת אשר בשבט של שנת ה"ט"ו. וילדה לאה את ישכר באב של אותה שנה, ואת זבולון בתשרי של שנת ה"ט"ז — כעבור ט"ו שנה. ועל-כרחק לא ילדה רחל את יוסף קודם שעברו עוד ג' חדשים — שאז הוכר עוברה של לאה, ו"דנה דין בעצמה, אם זה זכר, לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, ונתפללה עליו ונהפך לנקבה" (פרש"י ויצא ל, כא).

(40) ב"א קצ"ט (לידת יוסף). — ושם: "ראובן .. נולד י"ד כסלו .. שמעון נולד כ"ח טבת, ע"כ טבת שנה הבאה .. ולוי נולד ט"ז ניסן, ע"כ לשנה הבאה .. הרי בין נישואי לאה בניסן עד לידת לוי יותר מן ל"ו חדשים שהוא ג' שנים, ויעקב הי' בבית לבן מן הנישואין שלו י"ג שנים, ושהה בדרך שנה ומחצה עד המעשה ששמעון ולוי חגרו איש חרבו .. הרי מלידת לוי עד הריגת שכם הי' לוי רק בן י"א שנים ומחצה".

(41) כן הקשה גם בשו"ת מהרי"ל סנ"א (הובא בלקו"ש חט"ו ע' 289 הערה 3).

(42) וראה מכתבי רבינו באגרות-קודש ח"ה ע' עו. שכו. לקו"ש ח"י ס"ע 70 ואילך. חט"ו

ע' 291 — שבי' דעות בדבר, עיי"ש בארוכה.

ופירש"י משנעשו בני יג' וכו' (משא"כ "כל זמן שהיו קטנים .. אין אדם מדקדק בהם מה טיבם").

ומ"ש אח"כ בפירש"י⁴³ שאז "אותו היום) מת אברהם שלא יראה את עשו .. יוצא לתרבות רעה", אף שאז היו בני טו' (שהרי אברהם חי קע"ה שנה, וכשנולדו יעקב ועשו, שאז הי' יצחק בן ששים שנה, הי' אברהם בן ק"ס שנה, וא"כ, כשמת אברהם היו יעקב ועשו בני ט"ו שנה) — וכל המפרשים הקשו בזה⁴⁴ — אפ"ל שגדלות תליא בהבאת ב' שערות דוקא⁴⁵, והם הביאו ב' שערות רק בהיותם בני טו', ורק אז נעשו גדולים, וכל זמן שלא הגיעו לכלל גדלות לא דקדק אברהם במעשיהם עד כדי כך שהנהגת עשו תחשב ניגוד לשיבה טובה שלו (שבשכיל זה יצטרך הקב"ה לגרוע משנותיו), משא"כ אדם (לא יצחק או אברהם, אלא אדם מבחוץ שאינו יודע שלא הביאו ב' שערות) מתחיל לדקדק מי"ג שנה, כיון שמן הסתם הביא ב' שערות אמרינן⁴⁵.

ועפ"ז אתי שפיר פירש"י בפסוק הא' ("ויגדלו הנערים", "כיון שנעשו בני י"ג שנה זה פירש כו'"), וגם בפסוק שאח"ז ("הלעיטני נא מן האדום גו'", "אותו היום מת אברהם כו'") — דלא סתרי אהדדי, כנ"ל.

(43) על הפסוק (שם, ל) "הלעיטני נא מן האדום האדום", "עדשים אדומות, ואותו היום מת אברהם .. ובישל יעקב עדשים להברות האבל כו'".

(44) ראה דעת זקנים מבעה"ת. רא"ם ושפתי חכמים עה"פ. — ונדחקו לתרץ ששתי שנים מרד בצינעא כו' (וראה השקו"ט בזה בלקו"ש ח"א ע' 49. ח"ה ע' 370. ח"כ ע' 114 הערה 41).

(45) ראה נדה מו, א. וראה אנציק' תלמודית ערך גדול (ע' קמ ואילך).

דירת הבנים והבנות אחרי החתונה

(בראשית ב' כד') ע"כ יעזב איש את או"א ודבק באשתו וגו'. ומשמע קצת שעוזב בית או"א — אין להביא ראי' מזה של"נ להיפך ע"כ תעזב אשה וגו' שאין הבת עוזבת בית או"א, שמלבד שעפ"י המשך הפסוקים צ"ל עכ"י איש וגו', הנה בכ"מ בכתוב האיש הוא הלוקח את האשה ולא להיפך (כי יקח איש אשה ודרכו של איש לחזור על אשה — קדושין ב: — ועוד).

(בראשית כד' ה') אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי וגו'. משמע קצת שלא הי' נוהגין שהאשה תלך מביתה אל ארץ אחרת בשביל הבעל, ו(כד' לט') לא תלך אחרי סתם.

ממה שלא רצה אברהם שילך יצחק לשם, בכלל, אינו ענין לכאן — כי יצחק עולה תמימה הי' ואסור ביוצא (ב"ר פס"ד. פירש"י כו' ב'). אף שזה הי' אח"כ, רק הדבור גור וגו' הי' אח"כ, אבל מה שנתק' יצחק הוא במעשה העקדה שהי' לפני הליכת אליעזר. יעקב דר אצל לבן. משה אצל יתרו.

מהא דנענש יעקב על שדר אצל לבן ולא קיים עי"ז כבוד או"א (מגילה יז') אין ראי' שעשה היפך המנהג, כי ע"כ רק מפני שמדקדקין עם הצדיקים נענש שהרי לא הי' יכול לבוא מפני יראת עשו — עד שנולד יוסף שטנו (ב"ב קכג ? פירש"י ל' כה') — ועכ"ז נענש על כל הכ"ב שנה (מגלה שם).

(שופטים יב' ט') ויהי' לו ל' בנים ול' בנות שלח החוצה ול' בנות הביא לבניו מן החוץ. מוכח שהבן דר אצל אביו והבת אצל חמיו.

(ב"ב צ"ח:) בית חתנות לבנו שאין אדם דר אצל חמיו. (יבמות נב') רב מנגיד ... חתנא דדייר בבי חמוה. ובתוד"ה הדר (שם) אגן סמכינן אנהרדעי דלא מנגיד וכו'. ומשמע שבימי התוס' נשתנה כבר המנהג, ודר הבן אצל חמיו.

(כתובות סג') שדרי' אבוהי וכו' נפק אבוהי וכו' יונתך נזכרת וכו' משמע שדר עם אביו.

(שבת) בי נשא ב' פי'.

דירת הבנים והבנות אחרי החתונה

מקורות בתנ"ך:

א) (בראשית ב' כד') "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו וגו'".

ומשמע קצת שאחר החתונה עוזב האיש בית אביו ואמו. אין להביא ראי' שמזה שלא נאמר להיפך על כן תעזב אשה וגו' מוכח שאין הבת עוזבת בית אבי' ואמה — שהרי, מלבד שעפ"י המשך הפסוקים "ויבן גו' את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה גו' ויאמר האדם זאת הפעם גו' צריך לומר "על כן יעזב איש וגו'" (איש דוקא, ולא אשה), הנה בכ"מ בכתוב מצינו שהאיש הוא הלוקח את האשה ולא להיפך ("כי יקח איש אשה"², ו"דרכו של איש לחזור על אשה" — קדושין ב: — ועוד), ובמילא, גם לולי הצורך לומר "על כן יעזב איש" בגלל המשך הפסוקים, אין מקום לומר "על כן תעזב אשה וגו'", ולכן אין להביא ראי' מזה שלא נאמר כן.

ב) (בראשית כד' ה') "אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי וגו'".

משמע קצת שלא הי' נוהגין שהאשה תלך מביתה אל ארץ אחרת בשביל הבעל, שלכן הי' מקום לחשוש שלא תאבה ללכת, ויתירה מזה, כמ"ש לאח"ז (כד' לט') "לא תלך אחרי" סתם (לא רק "לא תאבה").

ממה שלא רצה אברהם שילך יצחק לשם, בכלל, אינו ענין לכאן (להביא ראי' שאין האיש הולך למקום האשה) — כי, יצחק עולה תמימה הי', ואסור ביוצא, כדרשת חז"ל (ב"ר פס"ד. פירש"י תולדות כו' ב'³) על הפסוק "גור בארץ הזאת". ואף שזה שנאמר לו "גור בארץ הזאת" הי' אח"כ (אחרי הליכת אליעזר), הרי, רק הדבור "גור וגו'"

(1) שם, כב"כג.

(2) תצא כד, ה.

(3) בב"ר שם (פיסקא ג'): "את עולה תמימה, מה עולה תמימה אם יצאת חוץ לקלעים היא נפטלת, אף את אם יצאת חוץ לארץ נפטלת". ובפרש"י שם: "אתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך".

הי' אח"כ, אבל מה שנתקדש יצחק, הוא במעשה העקדה, שהי' לפני הליכת אליעזר.

(ג) יעקב דר אצל לבן. וכן משה דר אצל יתרו. ומזה משמע שהאיש הולך למקום האשה.

ומהא דנענש יעקב על שדר אצל לבן ולא קיים עי"ז כבוד אב ואם (מגילה יז-4), אין ראי' שעשה היפך המנהג (היינו, שהמנהג הוא שהבן דר אצל אביו, ובגלל שעשה היפך המנהג ודר אצל חמיו, נענש על זה) — כי, על-כרחך רק מפני שמדקדקין עם הצדיקים נענש יעקב, שהרי לא הי' יכול לבוא ליצחק אביו מפני יראת עשו' — עד שנולד יוסף שטנו של עשו (ב"ב קכג ? פירש"י ויצא ל' כה"ג) — ועם כל זה נענש (לא רק על הזמן משנולד יוסף, אלא) על כל הכ"ב שנה (מגילה שם), ועכצ"ל שעונש זה הי' רק מפני שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים, אבל לולי זאת, אין חסרון בהנהגה כזו שהבן עוזב בית אביו ודר אצל חמיו.

(ד) (שופטים יב' ט') "ויהי' לו שלושים בנים ושלושים בנות שלח החוצה (השיאן לאנשים)" ושלושים בנות הביא לבניו (להנשא להם)" מן החוץ". ומזה מוכח שהבן דר אצל אביו והבת אצל חמיו.

מקורות בש"ס:

- (א) (ב"ב צ"ח:) "בית חתנות לבנו, שאין אדם דר אצל חמיו".
 (ב) (יבמות נב.) "רב מנגיד ... חתנא דדייר בבי חמוה".
 ובתוד"ה הדר (שם) "אנן סמכינן אנהרדעי דלא מנגיד וכו'".
 ומשמע שבימי התוס' נשתנה כבר המנהג, ודר הבן אצל חמיו.

(4) ושם, שיוסף פירש ממנו כ"ב שנה, כנגד כ"ב שנה שפירש יעקב מאביו (הובא בפרש"י ס"פ תולדות. וישב לז, לד).

(5) וראה עיון יעקב לעי" שם, שבגלל זה נדחק לפרש ש"אין כאן עונש גמור, רק שלא הי' לו שכר פירותיו".

(6) בב"ב שם, ב: "כתיב ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו', מאי שנא כי אתיליד יוסף .. ראה יעקב אבינו שאין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף, שנאמר והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וגו'". ובפרש"י שם: "כאשר ילדה רחל את יוסף, משנולד שטנו של עשו, שנאמר והי' גוי' בית יוסף להבה ובית עשו לקש, אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח (יעקב) בהקב"ה ורצה לשוב".

(7) מצו"ד עה"פ.

ג) (כתובות סג.) "שדרי' אבוהי וכו' נפק אבוהי וכו' יונתך
 נזכרת וכו'", משמע שדר עם אביו.

ד) (שבת כג, ב) "בי נשא" — ב' פירושים⁸.

8) בפרש"י שם: "אביו, ואיכא דאמרי חמיו" (וראה ערוך השלם ערך נשא: "פי' בל"א אשה, בי נשא פי' בית אשה .. בית ומשפחת האשה, ועוד ענינו בית אביו של איש"). ולכאורה כוונת רבינו, שמפירוש הא' (ש"בי נשא" הוא בית אביו) משמע שמקום הדירה הוא בבית אביו של האיש, ומפירוש הב' (ש"בי נשא" הוא בית חמיו) משמע שדר אצל חמיו.